OLBA XX, 2012

MUĞLA, BODRUM VE MİLAS ARKEOLOJİ MÜZELERİ'NDEKİ ORTA BİZANS DÖNEMİNE AİT BİR GRUP LİTÜRJİK İŞLEVLİ TAŞ ESER

Hatice ÖZYURT ÖZCAN*

ABSTRACT

A Group of Liturgical Pieces of the Middle Byzantine Period at the Muğla, Bodrum and Milas Archaeological Museums

During investigations we held in Muğla, Bodrum and Milas Museums, architectural sculpture with liturgical function, which are covered by geometrical compositions, were observed. These works of art, which are decorated with compositions consisting of various geometrical and floral designs, reveal some resemblances in terms of design and style. Arcade series which have been observed since the 9 th century on architraves, plates, piers and column capitals; geometrical designs with squares, circles and equilateral quadrangles which are connected to each other with knots and cavities and are created with drillers, form the special Byzantine compositions of the Middle Byzantine period. On the other hand, palmettes of various styles and rosettes filling in the geometrical forms are used in every century but concave leaf applications in these designs is a common application of Middle Byzantine period.

The chronology is corroborated by safely dated objects from the coastal and inland Aegean as well as from the Lycian region. The pieces we have examined here are the reflections of the limitless arrangement of art in the Middle Byzantine Period of the Karian region.

Keywords: Muğla, Middle Byzantine, Liturgical works of stone.

ÖZET

Muğla, Bodrum ve Milas Müzelerinde yaptığımız çalışmalar sırasında üzerleri geometrik kompozisyonlarla bezenmiş litürjik işlevli mimari plastik eserler tespit edilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr. H. Özyurt Özcan, Muğla Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Kötekli/ Muğla. E-posta: ozyurthatice@mynet.com

Bu yayın, DAI'nin 2011 yılında verdiği bursla Atina Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde hazırlanmıştır.

Geometrik ve bitkisel bezemelerin çeşitli düzenlemelerinden oluşan kompozisyonlarla bezenmiş bu eserler, motif ve üslup bakımından birbirleriyle benzerlikler göstermektedirler. Arşitrav, levha, paye ve başlıklar üzerinde 9. yüzyıldan itibaren görülen arkad dizileri, birbirine düğümlerle bağlanan kare, daire ve eşkenar dörtgenlerden oluşan geometrik düzenlemeler ve bunların üzerinde matkapla yapılmış oyuklar, Orta Bizans'ın özgün kompozisyonlarını ve bu döneme özgü bezeme tekniklerini oluşturmaktadır. Diğer taraftan değişik tipte palmetler ve geometrik formların içini dolduran rozetler, her yüzyılda kullanılmalarına karşın bu motiflerde yaprakların içbükey işlenişi de Orta Bizans döneminin yaygın bir uygulamasıdır. Kıyı ve iç Ege'nin yanı sıra Likya bölgesinde bulunan tarihlendirmesi yapılmış veya kesin tarihi belli benzer örnekler, eserlerin tarihsel çerçevesinin oluşmasında etkili olmuştur. İncelediğimiz bu eserler Orta Bizans Sanatının, benzer motiflerle sayısız farklı düzenlemeler yaratma özelliğinin Karia bölgesindeki yansımalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Muğla, Orta Bizans, Litürjik taş eser.

Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzelerinde yaptığımız çalışmalar sırasında[1] üzerleri geometrik kompozisyonlar ve bitkisel motiflerle bezenmiş Orta Bizans dönemine ait litürjik işlevli mimari plastik eserler tespit edilmiştir. Bu çalışmada eserler kompozisyon düzeni, teknik ve üslup açısından benzer örnekler ışığında değerlendirilecektir.

I) Templon arşitravları

Bodrum Arkeoloji Müzesi'ndeki arşitravlar

1 Numaralı arşitrav parçası[2] (fig. 1)

Mermerden yapılmış, bir bölümü mevcut arşitrav parçasının tek bezemeli yeri olan ön yüzünde, düğümlerle birbirine bağlanmış kare ve daireden oluşan ortaları matkap delikli dış çerçeveler, çift hatlı olarak kabartma tekniğinde işlenmiştir. Bu geometrik düzenlemelerden dairesel formlara rozet ve çarkıfelek, kare çerçevelere haç ve palmet motifleri yerleştirilmiştir. İki haç motifinden biri olan Yunan haçının yüzeyi burma biçiminde işlenip çevresi geometrik şekillerle doldurulurken diğeri, uçları yelpaze şeklinde genişleyen Latin haçı formunda biçimlendirilerek yüzeyi ve etrafı yalın bırakılmıştır. Yarısı mevcut olan diğer kare düzenlemede ise, yaprak

---

[1] Muğla İli ve İlçelerinde yer alan Arkeoloji Müzelerdeki Bizans dönemine ait mimari plastik eserler Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile tarafımdan çalışılmaktadır.

[2] Env. Nr: Yok. Ölçüleri: Uzunluk: 87 cm; Ön Yüz Genişlik: 38 cm; Kalınlık: 18 cm.

uçları dışa dönük, ortaları matkap delikleri ile vurgulanmış stilize palmetlerden oluşan bir bezeme yer almaktadır.

2 Numaralı arşitrav parçası[3] *(fig. 2)*

Sağ ve sol kenarları kırık olan mermer parçanın ön ve alt yüzü geometrik ve bitkisel motiflerle bezelidir. Ön yüzde yer alan birbirine düğümlerle bağlı çift hatlı işlenmiş madalyonların içleri oyma tekniği ile yapılmış, rozet ve çarkıfelek motifleri ile süslenmiştir. Benzer düzenleme arşitravın alt yüzünde de görülmektedir. Tek fark, alttaki bezemede madalyonları bağlayan düğümlerin arasında uçları dışa kıvrık yarım palmetlere yer verilmiş olmasıdır.

Milas Arkeoloji Müzesi'ndeki arşitravlar

3 Numaralı arşitrav parçası[4] *(fig. 3, 3a)*

Mermerden yapılmış bir kısmı korunmuş, iki yüzü bezemeli arşitrav parçasının ön yüzündeki kısa kenar üzerinde ' - - -]ντ ἔτους, ϛφηι ἰνδι(κτιῶνος) ϛ', yani "- - -]nt. 6518 yılı, 6. indiksiyon" ifadesinin yer aldığı bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta dünyanın kuruluş anını başlangıç olarak kabul eden Bizans dönemi sakral aerasına göre bir tarihleme yapılmıştır. Hıristiyan inancına göre bu sakral aera İ. Ö. 1.09. 5509 tarihini dünyanın kuruluşu olarak kabul etmektedir. Yukarıdaki sakral aeraya göre yazıt İ.S. 1009 yılına ait olmaktadır. İndiksiyondan kasıt ise, peryodik olarak gelen vergi ödeme evreleridir[5].

Yazıtın altındaki sağ köşede altı yapraklı, dışa taşkın bir kabara şeklinde yapılmış çiçek motifi yer alırken sol tarafta, çift hatlı olarak işlenmiş iki yarım daire içine üstten bir yarım daire daha yerleştirilerek oluşturulmuş bezemenin iki sırası mevcuttur. Parçanın geniş alt yüzeyinde dairesel ve kare iki çerçeve düğüm yaparak birbirine bağlanmıştır. Daire içine, altı sivri yapraklı, yaprakları iç bükey işlenmiş bir rozet motifi, kare çerçeve içine ise üst yaprakları palmiye formunda, alt iki yaprağı dışa kıvrık bir palmet yerleştirilmiştir. Bezemelerde kazıma ve kabartma teknikleri kullanılmıştır.

---

3 Env. Nr: Yok. Ölçüleri: U: 55 cm; Ön yüz:18 cm; Alt yüz: 14.50 cm.

4 Env. Nr: Yok. Ölçüleri: U: 95 cm; Ön yüz: 21 cm; Alt yüz: 15. 50cm.

5 Bilgiler yazıtı okuyan Prof. Dr. Sencer Şahin tarafından aktarılmıştır. Hocamıza katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

4 Numaralı arşitrav parçası[6] *(fig. 4)*

İki yüzü bezemeli, bir bölümü korunmuş mermer arşitrav parçasının[7] ön yüzünde, kaideler üzerindeki burmalı çifte sütunlara oturan, içlerine çeşitli şekillerde işlenmiş palmet motiflerinin yerleştirildiği bir arkad dizisi oluşturulmuştur. Arkad dizisinin ortasında dışa taşkın bir kabara üzerinde sekiz yapraklı, ortası göbekli yaprak yüzeyleri yivlenmiş bir çiçek motifi yer alır. Alt yüz ise, yarım palmetlerin ara boşlukları doldurduğu düğümlü geçmeler ile birbirine bağlanmış üç silmeli şeritten oluşan, ortaları kabartmalı bir rozet ve dört köşeden dıştaki kare çerçeveye düğümlü geçmelerle bağlanan içi Malta haçı ile doldurulmuş küçük bir dairenin yer aldığı madalyonlarla bezenmiştir.

Muğla Arkeoloji Müzesi'ndeki arşitrav

5 Numaralı arşitrav parçası[8] *(fig. 5)*

Bugün müzede iki parça olarak sergilenen geliş yerleri, ölçüleri, malzemesi, bezemesi ve işçiliği açısından aynı templona ait olduğu anlaşılan iki yüzü bezemeli mermer arşitravın dar ön yüzünde, ortalarında madalyon oluşturacak şekilde birbirine dolanmış halatlardan oluşan bir düzenleme görülmektedir. Bu madalyonların içleri değişik şekillerde işlenmiş rozet, çarkıfelek ve haç motifleri ile süslenmiştir. Arşitravın geniş alt yüzüne dikdörtgen çerçeveler içine alınmış, birbirine geçmeli dairesel formlar işlenmiştir. Sağdaki dikdörtgen çerçevede yer alan dairelerden ikisinde, biri altı diğeri on iki sivri yapraklı rozetler diğerinde, bir Malta haçı bulunmaktadır. İki madalyonu mevcut soldaki çerçeve içinde ise madalyonlardan biri yuvarlak yapraklı ortası göbekli bir rozetle bezenirken, ikinci madalyonun ortasına kol uçları iç bükey formlu bir Yunan haçı yerleştirilmiştir.

---

6 Env. Nr: Yok. Ölçüleri: U:.80 cm; Ön yüz: 18 cm; Alt yüz. 28.50 cm.

7 Milas Arkeoloji Müzesi'nde geliş yeri bilinmeyen, ön yüz bezemeleri sebebi ile benzeşen iki arşitrav parçasından biridir. Diğeri için bkz., Özcan 2010, res. 12.

8 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 145 cm; Ön yüz: 15 cm; Alt yüz: 30 cm; K: 14.30 cm. Aynı bezemede ve boyutlarda muhtemelen aynı yapıya ait bir parça daha bulunmaktadır. Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 147 cm; Ön yüz: 15 cm; Alt yüz: 30 cm; K: 14.30 cm.

II) Monolit sekizgen templon sütun başlık ve payeleri

Bodrum Müzesi'ndeki dikdörtgen gövdeli çokgen templon payesi

6 Numaralı sekizgen templon payesi[9] (fig. 6)

Mermerden yapılmış yarıdan fazlası kırık sekizgen payenin alt kısmı dörtgen bir gövde şeklindedir. Dikdörtgen gövdenin ön yüzüne, oyma tekniğinde işlenmiş soffit bezemesi ile madalyon içine alınmış bir Yunan haçı motifi kazınmıştır.

Muğla Arkeoloji Müzesi'ndeki monolit sekizgen templon sütunu

7 Numaralı monolit sekizgen templon sütunu[10] (fig. 7, 7a, 7b, 7c)

Gövdesinin bir kısmı kırık olan sekizgen sütunun üzerinde impost biçimli bir başlık yükselir. Gövdeden başlığa örgü motifli, araları matkap delikleri ile hareketlendirilmiş bir bilezik kısmından geçilmektedir. Başlığın dört tarafı burmalı sütunlara oturan içleri palmet, haç ve çiçek motifleri ile bezeli, üzeri yuvarlak kemerli bir arkad dizisi ile çevrelenmiştir. Altı yapraklı, ortası göbekli, yaprakları iç bükey işlenmiş kabartmalı çiçek motifi dairesel bir form içindedir. Kısa saplı yaprakları dışa kıvrık ortası matkap delikleri ile vurgulanmış stilize palmet motifinin üst bölümünde damla biçimli bir yaprak yer almaktadır. Zeminden ayrı uçlarda tutunan Yunan haçının bir kolu kırıktır. Mermerden yapılmış sütunun üzerinde oyma, kazıma ve kabartma teknikleri birlikte kullanılmıştır.

Milas Arkeoloji Müzesi'ndeki templon payeleri

8 Numaralı templon payesi[11] (fig. 8)

Dikdörtgen formlu mermerden yapılmış üst kısmı kırık payenin ön yüzünde, çift hatlı olarak işlenmiş, alçak kabartma tekniğinin uygulandığı, üzerinde matkap delikleri bulunan bir örgü motifi yer almaktadır.

9 Numaralı sekizgen templon payesi[12](fig. 9)

Mermerden yapılmış dörtgen biçimli kaide üzerinde yükselen kırık gövdesinin sekizgen formlu olduğu anlaşılan payenin ön yüzünde, dıştaki

---

9 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 38 cm; G: 18 cm.

10 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 100 cm; Çap: 15 cm; Yükseklik: 30 cm.

11 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 35 cm; G: 13 cm; K: 14. cm.

12 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 34 cm; K: 16 cm; G: 17 cm.

çerçeveye ve birbirine düğümlerle bağlanmış madalyonlardan oluşan bir düzenleme bulunmaktadır. Korunan gövde üzerindeki iki madalyondan birinin çarkı felek motifi ile bezendiği görülmektedir. Diğer madalyondaki bezeme ise tahrip olduğundan anlaşılamamaktadır. Alçak kabartma tekniğinin kullanıldığı payenin düğümlü geçmeleri matkap delikleri ile vurgulanmıştır.

Bodrum Arkeoloji Müzesi'ndeki templon paye başlığı

10 Numaralı templon paye başlığı[13]*(fig. 10)*

Mermer başlığın dört yüzünde altta iki yuvarlak üstte üç sivri yaprağı bulunan uzun saplı palmet motifine yer verilmiştir. Ortaları matkap delikli alt yaprakları, dışa kıvrık bir şekilde işlenmiş olan palmetlerde, oyma ve alçak kabartma teknikleri kullanılmıştır.

III) Levhalar

Bodrum Arkeoloji Müzesi'ndeki levhalar

11 Numaralı levha[14]*(fig. 11)*

Üst kısmının bir bölümü ile sağ tarafı kırık olan levhanın etrafı üç silmeli olarak yapılmış bir dış çerçeve ile sınırlanmıştır. Bu dış çerçevenin dört köşesinden madalyonlar ile bağlantılı bir eşkenar dörtgen yerleştirilmiştir. Madalyonların içleri yuvarlak ve sivri yapraklı rozetlerle bezelidir. Dörtgenin ortasına yerleştirilen yüksek göbekli yuvarlak yapraklı bir rozetle doldurulmuş büyük bir madalyonla kompozisyon tamamlanmıştır. Mermerden yapılmış olan levha üzerinde oyma ve alçak kabartma teknikleri bir arada kullanılmıştır.

12 Numaralı levha[15]*(fig. 12)*

Sağ alt köşesi kırık olan mermer levhanın ortasında, kare dış çerçeve ile düğümlü bağlantıları olan bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortasındaki küçük madalyon içinde sekiz sivri yapraklı çiçek formu kabartmalı olarak yapılmıştır. Dış ile iç madalyon arasında ortaları makik dizileri ile bezenmiş birbirini kesen sarmallar dolanmaktadır. Kare çerçeve

13 Env. Nr: Yok. Ölçüler: Ç: 14.50 cm; Y: 23 cm.

14 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 105 cm; G: 85 cm; K: 8 cm.

15 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 40 cm.; G: 40 cm. ; K: 7 cm.

ile dış madalyonun arasında kalan üçgen yüzeyler ise uçları dışa kıvrık, 'U' formlu şeritlerle doldurulmuştur. Levha üzerinde kazıma, kabartma ve oyma tekniklerinin yanı sıra, matkap deliklerine de yer verilmiştir.

Muğla Arkeoloji Müzesi'ndeki levha

13 Numaralı Levha[16] *(fig. 13)*

Oldukça sağlam durumdaki mermerden yapılmış levhanın merkezinde, madalyon içine alınmış ve eşkenar dörtgenlerle çerçevelenmiş etrafı iki bordürle çevrili bir Malta haçı bulunmaktadır. Birinci bordürde birbirine düğümlerle bağlanmış içleri alternatif dizilmiş haç ve rozetlerle işlenmiş madalyonlardan oluşan bir bezeme yer alırken, ikinci bordüre, birbiri ile kesişen dairelerin oluşturduğu dört sivri yapraklı rozetten meydana gelen geometrik bir düzenleme yerleştirilmiştir. Alçak kabartma tekniğinde yapılmış olan tüm kompozisyon dıştan bir sarmal motifi ile çevrilidir.

Eserlerin Bezeme Yönünden Değerlendirilmesi

Bodrum, Muğla ve Milas Arkeoloji Müzelerinde geometrik formlarla süslenmiş templon kuruluşlarına ait dokuz arşitrav parçası bulunmaktadır[17].

Yüksek tipte templonlarla birlikte kullanılmaya başlanan arşitravlarda bezemeler[18] genellikle, ön ve alt yüzde[19] yer almakta bazen sadece naosa bakan ön yüz, bazen nadir de olsa arka yüzde bezenebilmektedir[20].

Bodrum'daki 1 numaralı arşitravın yalnızca ön yüzü bezenirken, diğerlerinin ön yüzlerinin yanı sıra alt yüzlerinin de bezendiği görülmektedir. Bu bezemelerde ağırlıklı olarak geometrik formlar ve arkad dizilerine yer verilmiştir.

---

16 Env. Nr: Yok. Ölçüler: U: 84 cm; G: 82 cm; K: 10 cm.

17 Bu arşitravlardan Milas Müzesi'nde bulunan iki örnek için bk. Özcan 2010b, 351-352, res. 10, 12; Milas Müzesi'nde 7-8. yüzyıllara tarihlenen diğer bir arşitrav parçası için bk. Özcan 2011B, 391-392, res. 7.

18 Sınırlı sayıdaki örnekler, Erken Hıristiyanlık döneminin yüksek tipli templon düzenlemelerinde yer alan arşitravların çoğunlukla bezemesiz bırakıldığını, bezeme uygulanmış örneklerde ise sadece naosa bakan ön yüze bir haç motifinin yerleştirildiğini göstermektedir. Bk. Sodini 1995, 293. Yüksek tipli templonlar hakkında bilgi için bk. Aydın 2000, 215-226, Lev. 47-49.

19 Arşitravlarda alt yüzün işlenmesi geleneği Yunan ve Roma Sanatının etkisidir. Bk. Abbasoğlu 1994, 1-2.

20 Santorini Episkopi Kilisesi'nin templonu bunlardan biridir. Bk. Walter 1993, 209-210.

Geometrik düzenlemelerin birinci grubunu, birbirine düğüm ve geçmelerle bağlanan daire- kare ve daire- daire şeklindeki formlar oluşmaktadır.

Bodrum'daki 1 numaralı arşitravın ön, Milas'taki 3 numaralı arşitrav parçasının[21] ise alt yüzünde birbirine düğümlerle bağlı daire ve karelerden oluşan geometrik bir düzenleme hâkimdir. Benzer dış çerçevelere, Manisa[22] ve Bergama[23] Müzelerindeki arşitravların ön yüzlerinde rastlanmıştır. Bu örneklerde madalyonların birbirlerinin yanı sıra etraflarını çevreleyen dış çerçevelerle de düğümlü bağlantıları olduğu görülür.

Muğla'daki 5 numaralı arşitravda madalyon- madalyondan oluşan düzenlemede formlar, geçmeli olarak bağlanırken, Bodrum'daki 2 numaralı arşitravın iki yüzünde ve Milas'taki 4 numaralı arşitrav parçasının alt yüzünde düğümlerle bağlanan madalyonların düğüm uçları alt ve üst bölümlerde, benzerlerini Ödemiş, Afyon Müzelerindeki arşitrav parçaları üzerinde gördüğümüz[24] yarım palmetlere dönüşmüştür.

Milas'taki 3 numaralı arşitravın ön yüzünde iç içe geçmeli altlı üstlü yerleştirilmiş yarım dairelerden oluşan geometrik bir düzenlemeye yer verilmiştir. Kullanımı 4. yüzyılda başlayıp, 6- 8. yüzyıllar arasında yoğunlaşmış olan bu motifin Milas örneğine yakın bir benzeri Likya'da bulunmuş bir sütun başlığının yan yüzüne işlenmiştir[25].

İncelediğimiz mimari plastik eserlerde geometrik çerçevelerin içleri çarkıfelekler, farklı formlarda rozetler, kabaralar ve haçlarla bezelidir.

Çeşitli tipleri, Erken Hıristiyanlıkta ortaya çıkıp Orta Bizans döneminde de yaygınlık kazanan rozet ve çarkıfelek motifleri, mimari plastik eserlerin önemli bir bölümünde, örneklerimizde de görüldüğü gibi çoğunlukla geometrik formların içinde kullanılmıştır. Çarkıfelek motifi form değiştirmeden benzer biçimlerde eserler üzerinde yer alırken rozetler, farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bodrum'daki 1 numaralı arşitravda yaprak uçları yuvarlatılmış olarak on altı dilimden oluşan rozetler, 11 numaralı levhada dörtgenin ortasındaki madalyonun içini yirmi dört dilimli

21 Yalçın 2005, 340, fig. 14.

22 Env. No. 143 parça için bk. Buchwald 1992, 294-295, fig. 6; Env. No. 137 parça için bk. fig. 5.

23 A 2082 Env. Nr. arşitrav parçası için bk. Buchwald 1995, fig. 13.

24 Ödemiş için bk. Mercangöz 1994, 23-26; Mercangöz 2008, 95, fig. 12; Ermiş 2007, 32, şek. 3. 19; Afyon için bk. Parman 2002, lev. 3, foto. 3; Lev. 6, foto.4b; Barsanti 1986, lev. 14, fig. 1.

25 Alpaslan 2003, 255, fig. 14; Roma'dan benzer bir örnek için bk. Latini 2002, 11, fig. 10.

bir rozet doldurmaktadır. 2 Numaralı eserde altı sivri yapraklı rozet, düzenleme olarak 3 numaralı arşitravın madalyonunda yer alan formu tekrarlar niteliktedir. Yaprak sayıları ve biçimleri değişken olan bu stilize çiçeklerin kabartmalı rozete dönüşmüş şekilleri Orta Bizans döneminde sıkça uygulanan bezeme motiflerinden bir diğeridir. Milas'taki 3 ve 4 numaralı arşitravların ön yüzlerinde yer alan bu motifi, birçok arşitrav bloğu üzerinde görmek mümkündür[26].

2 numaralı arşitravın alt yüzündeki madalyon dolgusunda iç içe geçmiş dairelerden oluşan bir rozete yer verilmiştir. Uşak Müzesi'ndeki bir ambon levhasında, Demre'deki Hagios Nikolaos Kilisesi'ne ait bir levha üzerinde, bu düzenlemenin yakın benzerleri bulunmaktadır[27].

İsa'nın çarmıha gerilişini sembolize eden haç, zamanla Hıristiyanlığın sembolü haline gelerek her dönemde ve bu dönemler içinde üretilen eserlerin büyük bir bölümünde değişik şekillerde tasvir edilmiştir.

Bodrum'daki 1 numaralı parçanın kare çerçeveleri içinde biri yalın bırakılmış Latin, diğeri ise burma motifi bezemeli Yunan'dan oluşan iki haç tasviri bulunur. Burmalı haç motifinin benzerine Ödemiş Müzesi'ndeki bir arşitrav parçasının üzerinde rastlanmıştır[28]. Bodrum'da kare bir çerçeve içinde yer alan haç motifi, Muğla'daki 5 numaralı eserde dairesel forma yerleştirilmiştir. Malta haçının yüzeyi Bodrum'daki Latin haçında olduğu gibi bezemesiz bırakılmıştır. Düzenleme olarak 13 numaralı levhanın ortasındaki haçı hatırlatmaktadır. 4 numaralı arşitrav parçasının alt yüzünde dıştaki madalyona düğümlerle bağlanan ortası Malta haçı ile bezeli kare çerçeveden oluşan düzenlemenin yakın bir örneğine İzmir Arkeoloji Müzesi'nde rastlanmıştır[29]. Muğla'daki 7 numaralı başlıkta ise Yunan haçı, burmalı sütunlardan oluşan bir arkad içine yerleştirilmiştir.

Milas'taki 4 numaralı parçanın ön yüzünde yer alan arkad dizisi, incelediğimiz arşitravlardaki ikinci bezeme grubunu oluşturmaktadır. Kaidelere

---

26 Rozet kabaralı arşitrav örneğinden birkaçı için bk. Parman 2002, lev.7, foto. 4/b; lev. 17, foto. 12/a; lev. 21, foto.18; Buchwald 1995, fig. 11, 25, 35.

27 Uşak örneği için bk. Parman 2002, foto. 88; Demre örneği için bk. Peschlow 1990, lev. 44, 6; Wurster,1980, pl. XXXIV, c, d. Aphrodisias'taki bir arşitrav parçası üzerinde ise kabartmalı bir rozet formunda yapılmıştır. Bk. Buchwald 1995, fig. 9.

28 1493 Env. Nr. eser için bk. Ermiş 2007, 33, şek.3.20.

29 Bu eserde dış çerçeve daire yerine karedir. Bk. Orlandos 1937, 128- 152, kat.no. 33, fig. 25. Anadolu dışından bir örnek için bk. Theocharis 2003, 35, fig. 13.

oturan ve birbirlerine kemerlerle bağlanan çifte burma sütunların içleri alt yaprakları iki yana kıvrılmış, üst bölümleri birbirinden farklı şekillerde işlenmiş palmet motifleri ile doldurulmuştur. Tire, İzmir, Afyon, Manisa, İznik ve Bursa Müzelerinde[30] benzer özelliklerde yapılmış templon arşitravları çok sayıdaki örnekten birkaçını oluşturmaktadır.

9. yüzyıldan itibaren arşitravların çoğunlukla ön yüz bezemelerinde kullanılan arkad dizilerinin[31] kemer içi dolgularında genellikle çeşitli tipte palmetler, haçlar, hayvan figürleri, geometrik motifler ve rozetler yer almaktadır[32]. Bu düzenleme Orta Bizans döneminde, templon arşitravlarının yanı sıra sütun başlıkları üzerinde de kullanılmaya başlamıştır. Başlıklarda uygulanan arkad dizilerinde genellikle palmet ve haç motiflerinin tercih edildiği görülmektedir[33].

Çalışmalar sırasında tespit edilen 7 numaralı monolit sekizgen templon sütunu üzerindeki başlıkta, kabartmalı çiçek rozeti, palmet ve haçtan oluşan motiflerle bezenmiş arkad dizilerinden oluşan bir dış çerçeve oluşturulmuştur. Bu tipte yapılmış başlıklara Orta Bizans döneminde sıkça rastlanmaktadır[34].

10 numaralı başlıkta palmet motifi bir dış çerçeve oluşturulmadan dört yüzde birden birbirini tekrarlar şekilde yapılmıştır. Bu düzenlemenin benzerlerini Uşak Müzesi'nde ve Efes'te görmek mümkündür[35].

Erken örnekleri Klasik Yunan sanatında görülen, 4. yüzyıldan itibaren Hıristiyan Sanatında da kullanılmaya başlayan palmet motifi, 8- 9. yüzyıllara kadar tek ya da dört yapraklı ve küçük formlu olarak tasvir edilirken, Orta Bizans döneminden itibaren, alt yaprakları dışa kıvrık düzenlemesi ile yaygınlık kazanmıştır[36].

---

30 İzmir Agora Müzesi'ndeki 262 Env. Nr. eser için bk. Peschlow 1976, 144-145; Feld 1975, 197-209, Taf. 36.4; İzmir Agora Müzesi'ndeki 258 Env. Nr. eser için bk. Grabar, 1976, 48, PL.14; Afyon Müzesi'ndeki 1563 Env. Nr. eser için bk. Buchwald 1995, 255; Manisa ve İznik için bk. Barsanti 1986, lev. 5, fig. 2,3; Bursa için bk. Niewöhner 2008, 339, Abb. 57, Kat. 53.

31 İstanbul'daki 870 tarihli Skripu Kilisesi'nin arşitravında görülen bu bezeme bilinen en erken tarihli örnektir. Bk. Megaw 1966, 1-3; Buchwald 1995, 237.

32 Buchwald 1995, 237.

33 Dennert 1997, 74.

34 Benzer örneklerden Hierapolis için bk. Parman 2002, lev.44, foto.41; Bergama, Milet, Eskişehir ve Afyon örnekleri için bk. Dennert 1997, taf. 28, nr. 156-158. İstanbul için bk. Fıratlı, 1970, pl. 92, fig. 292a, b, c.

35 Dennert 1997, taf. 53, 297

36 Dennert 1997, 74.

Palmet motifleri templon arşitravlarında çoğunlukla arkad dizileri arasında yer alırken[37], 1 ve 3 numaralı arşitrav parçalarında görüldüğü gibi kare çerçeveler içine yerleştirilmiş olarak da tasvir edilmiştir[38].

Üç müzede incelediğimiz litürjik eserlerin diğer bir grubunu monolit sekizgen templon sütun ve payeleri oluşturmaktadır. Sekizgen gövdeli templon payeleri, ortaya çıktığı Orta Bizans dönemi içinde yaygın bir kullanım göstermektedir[39].

6 ve 9 numaralı çokgen gövdeli templon payeleri dikdörtgen kaide üzerinde yükselmektedir. Yarısı kırık olan 6 numaralı payenin kaide yüzeyindeki soffit bezeme, erken dönemlerden itibaren payeler üzerinde görülen yaygın motiflerden biridir[40]. Bu payeye bezeme ve form yönünden benzeyen örneklere, Uşak ve Kavala Müzelerinde rastlanmıştır[41]. 9 numaralı templon payesinin dikdörtgen kaidesi üzerinde ise sıklıkla levha ve arşitravlarda görmeye alışık olduğumuz içleri farklı rozet ve çarkıfelek motifleri ile bezenmiş, birbirine ve dış çerçeveye düğümlü geçmelerle bağlanmış madalyonlardan oluşan bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu bezemenin benzer örneği Yalvaç Müzesi deposunda bulunan bir templon payesi üzerinde[42] görülmektedir.

Milas Arkeoloji Müzesi'ndeki 8 numaralı payenin ön yüzünde ve Muğla'daki 7 numaralı monolit sekizgen templon sütununun başlığına geçişte kullanılan bilezik kısmında yer alan, birbirini kesen sarmallardan yapılmış örgü bezemesi, erken dönemin döşeme mozaikleri üzerinde çoğunlukla kenar bordürü olarak kullanılan bir motiftir[43]. Döşeme mozaiklerinde uygulanan diğer bezemeler[44] gibi örgü motifi de Orta Bizans

---

37 Çok sayıdaki benzer örnekten birkaçı için bk. İzmir Arkeoloji Müze'sindeki 266 ve 258 Env. Nr. parçalar için bk. Orlandos 1937, 148, kat. No. 24, fig. 22, 150-152, kat.no.33, fig. 35; 262 Env. Nr. parça için bk. Grabar 1976, 48, pl. 14

38 Bergama Müzesi'ndeki benzer düzenleme için bk. Conze 1913, 314, kat. No. 31.

39 Peschlow - Peschlow 1977/78, 357.

40 Erken dönemin soffit bezemeli örnekleri için bk. Doğan 2004, 74, res.8; Farioli 1969, fig. 111-113; Westphalen 2000, 279, fig.7, 11e; Ötüken 1996, taf. I, 2-3, taf. III, 3-5.

41 Uşak için bk. Parman 2002, lev. 41, foto. 36; Kavala için bk. Yalçın 2004, 117- 139, fig. 24.

42 Ruggieri 2004a, 15, fig. 6. Benzer düzenleme Eskişehir Himmet Baba türbesinde devşirme bir arşitrav parçasının ön yüzünde de yer almaktadır. Bk. Niewöhner 2008, 329, abb. 40, kat. 36.

43 Campbell 1998, 88, 72d, e; De Matteis 2004, 295, fig. 3.

44 Özellikle erken dönem mozaiklerinde yaygın olarak görülen zincir, balık pulu, gamalı haç, hasır örgü, Süleyman düğümü, sekizgenler gibi birçok motif, Orta Bizans dönemine gelindiğinde mimari plastik eserlerin bezemelerinde de yoğun olarak kullanılmıştır. Balık pulu motifinin mimari

dönemine gelindiğinde, mimari plastik eserlerin süslenmesinde döneme özgü tekniklerle yeniden şekillendirilerek kullanılmaya devam eden formlardan biri olmuştur[45].

İncelediğimiz levhaların üzeri içleri rozet, çarkıfelek, haç ve çiçek motifleri ile doldurulmuş madalyon ve dörtgenlerden oluşan geometrik düzenlemelerle bezenmiştir.

Bodrum'daki 11 numaralı levhada görülen köşelerindeki madalyonlara geçmelerle bağlanmış, ortasında içi rozetli dairesel bir form bulunan büyük bir eşkenar dörtgenden oluşan düzenleme, Orta Bizans dönemi levhaları üzerinde[46] yaygın olarak görülen geometrik kompozisyonlardan biridir.

Eşkenar dörtgen formu Erken Hıristiyanlıktan itibaren zemin mozaiklerinde[47] ve mimari plastik eserlerde[48] kullanılmaya başlanmış, Orta Bizans dönemi geometrik bezeme düzenlemeleri içinde, döneme özgü kompozisyonlardan biri haline gelerek yaygın bir kullanım ve zengin bir çeşitleme göstermiştir. Eskişehir, Seyit Gazi, Afyon[49], Tekirdağ[50], Tire, Efes ve Likya'da bulunan levhalar üzerinde[51], bu düzenlemenin değişik örneklerini görmek mümkündür. Bodrum'daki levhanın ortası madalyon içine alınmış

plastik örnekleri için bk. Theocharis 2003, 35, fig. 13; Tekinalp 2005, res. 1;Özcan 2010b, 349, res. 5; Zincir ve örgü motifleri için bk. Sodini 1994, 172, 2- 4; Ruggieri 2006, 295; Morganstern 1993, Pl. 14, 7. Gamalı haç için bk. Ruggieri 2006, 118, fig. 41; Süleyman düğümü için bk. Wurster 1980, Pl. 36, c, d.; Doğan 2008, 137, fig. 13, bu motiflerin çok sayıdaki örneğinden birkaçıdır.

45 Paye üzerindeki örnekler için bk. Tezcan, 1989, 48, res. 47; Parman 2002, foto. 59; Alpaslan 2001, 199, fig. 15. Sütunların bilezik kısımlarında kullanılan örnekler için bk. Dennert 1997, taf. 28, fig. 156, 157; taf. 30, fig. 166, 167; Parman 2002, foto. 31- 33; haçın yüzeyinin bazı eserlerde örgü motifi ile bezendiği görülmektedir. Bk. Niewöhner 2008, 339, abb. 56, kat. 52, 344, abb.64, kat. 60, 332, abb. 45, kat. 41. Madalyon çerçevesi olarak kullanıldığı bir örnek için bk. Niewöhner 2008, 326, abb. 34, kat.30.

46 Benzer düzenleme arşitravların özellikle alt yüzlerinde sıkça uygulanmıştır. Bk. Parman 2002, foto, 12b, 14a,15, 16, 17,19; Yalçın 1999, 301-319, res. 1; Feld 1975, 197- 209, Taf. 36.4; Buchwald 1995, 237-276, fig. 6, 25; Peschlow 1990, 207-258, taf. 42, 6, 7, 10; Ruggieri 2003, 305, foto. AA101. Ambon levhaları üzerindeki örnekleri için bk. Dennert 1995, 137-147, taf. 51, 2, 3, 4; Parman 2002, foto. 71,

47 Campbell 1998, Pl. 176-177; Campbell 1988, pl. 235, fig. 60; Kondoleon 2000, 64-75.

48 Erken dönem levhaları üzerindeki eşkenar dörtgen formu için bk. Ötüken 1996, taf. 14,1–4. 15, 1–5; Tezcan 1989, 527, 528; Ruggieri 2003, 271, foto. AA 5, AA 6.

49 Eskişehir için bk. Parman 2002, 124, 167 foto, 50, 115; Seyit Gazi için bk. Parman 2002, foto, 125, 171; foto. 126, 172; Afyon için bk. Parman 2002, 165, foto.49, 109.

50 Yalçın - Büyükkolancı 2003, 89-101, 136, fig. 25.

51 Tire'de 968 Env. Nr. eserdir. Efes için bk. Atasoy - Parman 1983, 164, C.30; Parman 2002, 162, A. 40; Grabar 1976, pl. 35, c, 59; Likya için bk. Wurster 1980, pl. XXXIV, c,d.

yuvarlak yapraklı bir rozetle doldurulurken, Tekirdağ ve Seyit Gazi'deki örneklerde haç motifine, Tire ve Efes'te aslan figürüne, Eskişehir'de çiçek formlu bir rozete yer verilmiştir. Tekirdağ ve Tire'de madalyonlar düğümlerle birbirine bağlanırken, Bodrum'da olduğu gibi Eskişehir, Likya, Seyit Gazi ve Hierapolis'te madalyonların eşkenar dörtgene geçmelerle bağlandıkları görülmektedir. Tekirdağ, Tire, Eskişehir[52], ve Seyit Gazi Arkeoloji müzelerindeki örneklerde ara boşluklar, bitkisel bezemelerle hareketlendirilirken Bodrum ve Eskişehir Arkeoloji Müzelerindeki levhalarda yalın bırakılmıştır. İncelenen örneklerin hepsinde köşelerdeki küçük madalyonların içleri rozet, çarkıfelek ve diğer geometrik formlarla bezelidir.

Bodrum Arkeoloji Müzesi'ndeki 12 numaralı levhada, dıştaki kare çerçevelere düğümlerle bağlanan ortası rozetli, etrafı mekik dizilerinden oluşan sarmallardan meydana gelen bir bordürle çevrili olan madalyon tüm yüzeyi kaplamaktadır. Benzer düzenlemede yapılmış levhalara Demre'de ve İznik Arkeoloji Müzesi'nde rastlanmışsa da[53], Demre'de tüm yüzey iç içe halkalardan oluşan tek bir formla, İznik'te ise madalyonun bir kartal figürü ile bezenmesi bu levhaları Bodrum'daki örnekten ayırmaktadır.

Muğla Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 13 numaralı levhanın[54] ortasında eşkenar dörtgenlerle çerçevelenmiş Malta haçı, dairesel bir form içinde yer alır. Madalyon içine alınmış haç motifi Erken Hıristiyanlıktan itibaren farklı kullanımdaki birçok mimari plastik eser üzerinde dekoratif bir unsur olarak yer almış[55] ve benzer düzenlemelerle Orta Bizans döneminde de kullanılmaya devam etmiştir[56].

Madalyon içindeki haçın etrafını iki bordür dolanmaktadır. Birinci bordürde birbirine düğümlerle bağlanmış, içleri haç ve rozetlerle işlenmiş madalyonlardan oluşan bir bezeme yer alır. Benzer düzenlemede yapılmış madalyonları çeşitli müzelerdeki arşitravların ön yüzlerinde[57], Bergama'da bulunmuş bir ambon levhasının kenar bordürlerinde[58], Selcikler kazısında

52 Buchwald 1995, fig. 3; Parman 2002, foto. 50.

53 Demre için bk. Peschlow 1990, taf. 44, nr. 69, 6. İznik için bk. Ötüken 1996, taf. XIII, 3.

54 Özcan 2010b, 343, res. 11.

55 Başlıklar üzerinde Ruggieri 2003, 227, AA3; 287, AA43, 44. Levhalar üzerinde, 272, AA7; Severin - Grossmann 2006, taf. 9,a,b; Taf. 11,c; Lightfoot – Lightfoot 2007, 49.

56 Çok sayıdaki örnekten birkaçı için bk. Doğan 2008, 137, fig. 11, 14; Ötüken 2008, 121, fig. 8; Niewöhner 2008, 339, abb. 56, kat. 52, 344, abb.64, kat. 60.

57 Ermiş 2007, kat. No. 40- 43; Ruggieri 2004b, foto.13.

58 Dennert 1997, taf. 49, 4.

çıkan bir ambon kemeri üzerinde[59], Dereağzı'nda bir levhanın kenar bordüründe[60], Demre'de bir arşitrav parçası üzerinde[61] ve Amorium'da bir levha üzerinde [62] görmek mümkündür. Levha üzerinde yer alan ikinci bordürde, birbiri ile kesişen dairelerin oluşturduğu dört sivri yapraklı rozetten meydana gelen geometrik bir motif uygulanmıştır. Erken Hıristiyanlıkta opus tesselatum, Orta Bizans döneminde ise opus sectile tekniğinde[63] yapılmış döşeme mozaiklerinde, 8. yüzyıldan itibaren mimari plastik eserler üzerinde[64] dört sivri yaprağın arası ya boş bırakılmış ya haç ya da inci motifi ile doldurulmuş veya delikli tipte[65] yapılmış çeşitlemeleri ile karşımıza çıkan bu form, 7. yüzyıl duvar resimlerinde de kullanılmıştır[66]. Milas Arkeoloji Müzesi deposunda bulunan bir arşitrav parçasının ön yüzünde[67], Bergama'da bulunmuş ambon levhası üzerinde, Demre'de iki levha parçasında, Tire'de bir çeşmede kullanılan devşirme levhada, Beçin'de bulunmuş bir levha parçasında, Uşak Müzesi'ndeki ambon yan levhası Muğla'da olduğu gibi bordürlerinden birinde, kesişen dairelerden oluşan dört sivri yaprağın ortası inci motifi ile bezenmiştir[68].

Eserlerin İşlev ve Üslupsal Açıdan Değerlendirilmesi

Çalışma kapsamında ele aldığımız mimari plastik eserlerden arşitrav, sütun, paye ve sütunce başlığı templon düzenlemesinde kullanılan litürjik elemanlardır. Levhaların ise templon kuruluşlarına aitliği tartışmalıdır.

---

59 Fıratlı 1970, 130, res. 15.

60 Morganstern 1993, pl.28, 3.

61 Peschlow 1990, taf. 44, 2.

62 Lightfoot - Lightfoot 2007, 121.

63 Erken Hıristiyanlık dönemi opus tesselatum örneklerinden bir kaçı için bk. Waywell, lev. 46, fig. 7, 13, 31; Scheibelreiter 2007, fig. 9, 13; Demre'deki H. Nikolaos Kilisesi'nin opus sectile tekniğindeki mozaikleri için bk. Feld 1975, 360- 428, taf. 129, A,B,D. Nif'te bulunmuş örnekler için bk. Tulunay 2008, res. 10; Bulgaristan'da bulunmuş 10. yüzyıla tarihlenen bir çini parçası üzerinde de aynı bezeme uygulanmıştır. Bk. Alchermes 1997, 330, fig. 224.

64 Motifin 7-8. yüzyıllara tarihlenen bir örneğine Amorium'da bulunmuş bir templon payesi üzerinde rastlanmıştır. Bk. Lightfoot - Lightfoot 2007, 51.

65 Formun delikli tipteki bir örneği için bk. Asano 2010, pl.10, 3 ; Ortası haç motifli örnek Bodrum Müzesi'nde bir levha üzerinde bulunmaktadır. Bk. Özcan 2010b, 349, res. 6b.

66 Benzer formda yapılmış Chimera'daki (Yanartaş) duvar resmi örnekleri için bk. Ruggieri – Giordano - Furnari 1994, foto, 31- 33; Ruggieri – Giordano - Furnari 1996, foto 19, 21; Trabenna'daki örnekler için bk. Akyürek 2004, 52, fig. 12.

67 Özcan 2010b, 351, res. 10.

68 Bergama için bk. Dennert 1995, taf. 49, fig. 1-2; Demre için bk. Feld 1975, lev.122, C; Uşak için bk. Parman 2002, foto. 83; Tire ve Beçin için bk. Mercangöz 2008, 93- 94, fig. 9- 11.

Templon, naos ile bemayı ayırıcı bir unsur olarak, Erken Hıristiyanlığın 4. yüzyılından itibaren dini işlevli yapılarda yer almış bir düzenlemedir[69]. Bu döneme ait birçok bazilikanın bema bölümündeki kalıntılar arasında rastlanan *in situ* stilobatlar, templonların kuruluş düzenleri konusunda bilgi vermektedir[70]. Bunların bir kısmının bemayı ∏ şeklinde sardığı, bir kısmının ise düz bir hat biçiminde orta ya da yan neflere kadar uzandığı görülmektedir. Erken dönemlerde topuzlu ya da düz payeler ve aralara yerleştirilen levhalardan oluşan alçak templonlar tek tip olarak uygulanırken[71], 5. yüzyıldan itibaren levhaların aralarında yer alan sütun ve payelerin üzerlerindeki arşitravı taşıdıkları yüksek tipte templonlar ortaya çıkmıştır[72]. Buluntular, alçak ve yüksek tipteki templon düzenlemelerinin aynı yüzyıl içinde birlikte uygulandıklarını göstermektedir[73]. 9. yüzyıldan itibaren ise yapılarda, genellikle mermer ve taştan[74] yapılan bema ile birlikte yanlardaki pastophorion hücrelerini de içine alarak düz bir hat şeklinde uzanan yüksek tipte templonlar kullanılmaya başlamıştır[75].

Bölge müzelerinde yer alan on arşitrav parçası, Karya'da yüksek tipli templonların varlığına işaret etmektedir.

Yüksek tipteki templonlarda üstteki arşitravı taşımak amacıyla, kısa payelerin üzerine sütunlar yerleştirilerek sütunpayeler, ya da çokgen gövdeli payelerden oluşan boyları 1.20 m. üzerinde yapılmış destekler kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında ele aldığımız üç paye, bir sütun ve bir başlık yüksek tipli templonlarda kullanılan taşıyıcı elemanlardandır. Başlığı ile birlikte yapılmış 7 numaralı sekizgen sütuna karşın, 6 ve 9 numaralı dörtgen kaideli bir bölümü kırık payelerin üst düzenlemeleri bilinmemektedir. 10 numaralı başlık ise templonlarda kullanılabilen bir payeye ait olmalıdır.

---

69 Orlandos 1952, 525- 529; Krautheimer 1986, 76; Ruggieri 2008, fig. 1- 3.

70 Iasos için bk. Serin 2005a, 64, res.8; Priene için bk. Westphalen 2000, 277.

71 Orlandos 1952, 510-511, 526, fig. 471, 472, 490, 491; Chatzidakis 1978, 327. Bu kuruluşta levhalar arasında 110-120 cm.lik kısa payeler kullanılmaktaydı. Bk. Braun 1924, 660.

72 Orlandos 1952, 525-529; Chatzidakis 1978, 328; Mango 1979, 40; Peschlow 1991, 1449, fig. 2.3, 2,4. Yüksek tipte erken dönem templonları İstanbul'da Studios ve Polyeuktos Kiliseleri'nde uygulanmıştır. Bk. Mathews 1980, fig. 7-8, fig. 39; Anadolu'da Didim'deki B Kilisesi ve Adyton Bazilikası'nda görülmektedir. Bk. Peschlow 1975, 253, 256, lev.42, 3-6.

73 5. yüzyılın iki yapısı olan Khalkoprateion Kilisesi'nde alçak, Studios Manastır Kilisesi'nde ise yüksek tipte templonlar kullanılmıştır. Mathews 1980, 110.

74 Tyros'daki bir kiliseye ait templonun ahşaptan yapıldığı bilinmektedir. Bk. Braun 1924, 651.

75 Epstein 1981, 1- 28; ΔΡΑΝΔΑΚΗ 2002, E. 63, 141, 246; Ruggieri 2008, 29-58, fig. 1

Levhalar kilise içinde templonda, nefleri ayıran destekler arasında, ambon, katedra ve altarda kullanılabilir. Levhaların nerelerde kullanıldıklarını ve işlevlerini tam olarak belirleyebilmek için özgün buluntu yerlerini bilmek gerekmektedir[76].

İncelediğimiz levhalardan 11 ve 13 numaralı olanlar templon kuruluşunda yer alabilecek boyutlarda ve kompozisyon düzeninde olmasına karşın, 12 numaralı levhanın ikinci kullanım için küçültüldüğü anlaşılmaktadır.

Geometrik ve bitkisel bezemelerin çeşitli düzenlemelerinden oluşan kompozisyonlarla bezenmiş bu eserler, motif ve üslup bakımından birbirleriyle benzerlikler göstermektedir.

Arşitrav, levha, paye ve başlıklar üzerinde 9. yüzyıldan itibaren görülen arkad dizileri, birbirine düğümlerle bağlanan kare, daire ve eşkenar dörtgenlerden oluşan geometrik düzenlemeler ve bunların üzerinde matkapla yapılmış oyuklar, Orta Bizans'ın özgün kompozisyonlarını ve bu döneme özgü bezeme tekniklerini oluşturmaktadır. Diğer taraftan değişik tipte palmet ve geometrik formların içini dolduran rozetler, her yüzyılda kullanılmalarına karşın bu motiflerde yaprakların içbükey işlenişi de Orta Bizans döneminin yaygın bir uygulamasıdır[77].

İncelediğimiz eserlerin bulunduğu arkeoloji müzeleri, bugünkü Muğla İli ve Fethiye dışındaki İlçelerini içine alan antik dönemin kıyı Karyası'nda yer almaktadır[78]. Birçok antik kent ve yeni yerleşimlerin Hıristiyanlıkla birlikte tekrar yapılandırılarak büyük bir kısmının piskoposluk merkezi haline getirildiği bu bölgenin, siyasi ve sosyal yapısına ilişkin bilgilerin yetersizliğine karşın[79], piskoposluk listeleri Hıristiyan toplumun V. yüzyıldan itibaren bölgedeki varlığına yazılı kaynak oluşturmaktadır[80]. Stratonikeia,

---

76 Delvoye 1966, 900-930.

77 Alpaslan1998, 236-237; Doğan 2004, 144.

78 Strabon XIV.2, 226, 227; Sevin 2001, 105-133.

79 Serin 2005a, 56- 57. Bölgenin Erken dönemlerine ait en net bilgi, 7. yüzyılda Bizans İmparatorluğunda thema düzeninin kurulması sonucu, Likya ve Pamphilya ile birlikte Kıyı Karya'nın da Kibyraiton deniz themi içinde yer aldığıdır. Bk. Ostrogorsky 1981, harita. III. 7. Yüzyılın sonunda Kıbrıs, Rodos, Kos ve Khios adalarının Arapların eline geçtiği dönemde Kıyı Karya'nında Araplar tarafından işgal edildiği tarihi kaynaklarda açıkça ifade edilmese de Knidos Antik kentinde bulunan Dorik Stoa'daki Kilise'nin değişik noktalarında yer alan Arapça yazıtlar bu durumu kanıtlamaktadır. Bk. Ostrogorsky 1981, 108-109; Ruggieri 1986, 191-192, fig. 2; Özgümüş 1992, 12-13, res. 14, 15.

80 Serin 2005a, 56- 57. Karya bölgesi piskopos listeleri için bk. Mansi 1927, XII, 1106, XIII, 393; Darrouzes 1981, 210, 239, 300; Ruggieri 1996, 221-234; Ruggieri 2005, 39-50. Aphrodisias

Mylasa, Halikarnassos, Bargylia, Knidos, Iasos, Keramos erken dönemde kurulmuş, Orta Bizans dönemi içinde de varlığını sürdürmüş piskoposluk merkezlerinden bazılarıdır. Piskoposluk listelerinde adları 10-11. yüzyıla kadar geçen[81] bu kentlerdeki arkeolojik buluntuların önemli bir kısmı erken Hıristiyanlığa, bir bölümü de Orta Bizans dönemine aittir[82].

Müzelerde ve yüzey araştırmalarında tespit edilen Orta Bizans dönemi mimari plastiğinde ağırlıklı grubu litürjik işlevli taş eserlerin oluşturması[83] bölgede, tek nefli yapıların yoğunluğu ve Yunan haçı planlı yapılarda sütun başlığı kullanımının azlığıyla açıklanabilir.

Bölgenin Yatağan, Milas ve Bodrum ilçelerinde önemli mermer yataklarının bulunması, mermerden yapılmış bu mimari plastik eserlerin, yerel malzeme kullanılarak, yerel atölyelerde üretilmiş olduklarını düşündürmektedir. Eserlerin üslupsal özellikleri de yerel üretim fikrini destekler niteliktedir.

Müzelere geliş yerleri bilinmeyen, üzerindeki yazıttan 1009 yılına ait olduğu anlaşılan Milas Arkeoloji Müzesindeki 3 numaralı arşitrav parçası dışındaki diğer eserleri, motif ve kompozisyon düzeni bakımından kıyı ve iç Ege'nin yanı sıra Likya bölgesindeki paralel örnekler ışığında, 10. yüzyılın başından 11. yüzyılın sonlarına kadarki bir dönem içine yerleştirmek uygun olacaktır.

---

metropolitliğine bağlı bu piskoposluk merkezlerinden Iasos ve Knidos'un Ekümenik Konseylerde de piskoposlarının adları geçmektedir. Iasos için bk. ACO I 1,2, 5; 7, 86; ACO II 3,2, 36; Mansi 1927, XII, 1106, XIII, 393; Knidos için bk. Gams 1957, 448.

81 Serin 2005a, 56-57; Le Quien 1958, 917-918; Ruggieri 2005, 49-50.

82 Bölgedeki Orta Bizans dönemi dini yapılarının büyük bir bölümü tek nefli plan şemasına sahiptir. Bk. Zäh 2003, 88, 89, 90- 93, pl. 2, Nr. 25, 29, 30, 33, 36- 38. Bölgede kapalı Yunan haçı planlı bugün için bilinen üç kilise bulunmaktadır. Zäh 2003, 84, 84, pl. 2, Nr. 19, 20; Foss 1983, 219-220; Ruggieri 1989, 370. Iasos antik kentinin, doğu kapısı dışındaki 11. yüzyıl sonrasına tarihlenen Yunan haçı planlı yapı kazı sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bk. Serin 2005b, 156-178. Bölgede orta Bizans dönemine tarihlenen duvar resimleri, konut yapıları ve kaleler de bulunmaktadır. Yatağan duvar resimleri için Ötüken 1977, 89- 106; Zäh 1999, 289- 299. Knidos'tan bir duvar resmi örneği için Özcan 2010a, 371- 394; Bodrum Gündoğan ve Tavşan Adası'nda bulunan duvar resimleri için bk. Ruggieri 2005, 78, 172-186, Keramos'da freskolu ev için bk. Ruggieri 2003, 112. Pedesa antik kentindeki konut mimarisi örnekleri için bk. Diler 2008, 260-270. Datça'da bulunan kaleler için bk. Ruggieri 1986, 196-199. Bahsedilen eserler Kıyı Karya'nın Orta Bizansı'na ışık tutan kalıntıların bir kısmını oluşturmaktadır.

83 Milas ve çevresinde yüzey araştırmaları yapan Ruggieri'nin tespit ettiği litürjik işlevli taş eserler için bk. Ruggieri 2003, 305-305, foto. AA101-108. Çalıştığımız Müzelerde bulduğumuz figür bezemeli örnekler için bk. Özcan 2011A, fig. 15-16. İncelenen Müzelerde Orta Bizans dönemine ait 5 sütun başlığına rastlanmıştır. Bunlardan birkaçı için bk. Dennert 1997, taf. 8, 40, taf. 46, 254.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

ACO 1927-1984	Acta conciliorum oecumenicorum (Der. E. Schwartz), Berlin Leipzig: Walter de Gruyer.
Abbasoğlu 1994	Abbasoğlu, H., Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri, Ankara.
Akyürek – Kessler 2004	Akyürek, E. – Kessler, H. "The Medieval Church of Trebenna and Pictorial Program: A Vanishing Monument in its Historical Context", Cahiers Archeologiques 52, 45-55.
Alchermes 1997	Alchermes, J. D., "The Bulgarians", The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era (ed. C. Evans – W. D. Wixom), 320-326, New York.
Alpaslan 1998	Alpaslan, S., "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'ndeki Trapez Kesitli Levhalar, Levha Üstü ve Levha Kaideleri", Adalya II, 235-244.
Alpaslan 2001	Alpaslan, S., "Architectural Sculpture in Constantinople and the Influence of the Capital in Anatolia", Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life Acts of a Colloquium Held in İstanbul 1999 (ed. N. Necipoğlu), 187-201.
Alpaslan 2003	Alpaslan, S., "The Evaluation of the Motifs and Styles of the Architectural Sculpture of the Byzantine Age in Antalya and Lycia", Adalya VI, 251-264.
Asano 2010	Asano, K., The Island of St. Nicholas Excavation and Survey of The Gemiler Island Area Lycia Turkey (ed. K. Asano), Osaka.
Aydın 2000	Aydın, A., "Kilikia ve İsaauria Kiliselerinde Görülen Yüksek tipteki Templon Kuruluşları", OLBA III, 215-226.
Atasoy – Parman 1983	Atasoy, N. – Parman, E., "Bizans Sanatı", Anadolu Medeniyetleri II, Yunan, Roma, Bizans, İstanbul.
Barsanti 1986	Barsanti, C., "Scultura Anatolica di Epoca Mediobizantina", Milion 1, 275-295.
Buchwald 1992	Buchwald, H., "The Geometry of Middle Byzantine Churches", Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 42, 293-321.
Buchwald 1995	Buchwald H., "Chancel Barrier Lintels Decorated With Carved Arcades", Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 45, 237-276.
Braun 1924	Braun, J., Der christliche Altar in seiner geschhichtlichen Entwicklung, II, München.
Campbell 1988	Campbell, S., The Mosaics of Antioch, Toronto.
Campbell 1998	Campbell, S., The Mosaics of Anemurium, Toronto.
Conze 1913	Conze, A., Altertümer von Pergamon. Stardund Landschaft, Band I, Berlin.

Chatzidakis 1978	Chatzidakis, M., "Ikonostas", Reallexikon zur byzantinischen Kunst, III, 326-353.
Darrouzes 1981	Darrouzes, J., Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae, Institut français d'Etudes Byzantines, Paris.
Dennert 1995	Dennert, M., "MittelByzantinische Ambone", IstMitt 45, 137-147.
Dennert 1997	Dennert, M., Mittelbyzantinische Kapitalle, Studien zu Typologie und Chronologie.
Delvoye 1966	Delvoye, A., "Cancelli", Realexikon zur byzantinischen Kunst I, 900-930.
De Matteis 2004	De Matteis, L. M., Mosaici di Cos Dagli Scavi delle missioni Italiane e Tledeche (1900-1945), Athene.
Diler 2008	Diler A., "Pedesa 2007", KST 30-III, 260- 270.
Doğan 2004	Doğan, S., 'Alanya Müzesindeki Bizans Dönemi Taş Eserleri', AST 22-II, 71-76.
Doğan 2008	Doğan, S.A., "La Sculpture Byzantine en Lycie Et a Antalya", Journal of the British Archeological Association, La Sculpture byzantine VII- XII siecles 2000 Athenes, 123-138.
Epstein 1981	Epstein, A. W., "The Middle Byzantine Sanctuary Barrier: Templon or Iconostasis", Journal of the British Archeological Association 134, 1-28.
Ermiş 2007	Ermiş, M., İzmir ve Manisa Çevresi Orta Bizans Dönemi Templon Arşitravları (İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
Farioli 1969	Farioli, R. O., "Basi, capitelli, pietre d'imposte, pilastri e pilastrini, plutei, pulvini", Corpus della Scultura Paleocristiana bizantina ed altomedioevale di Ravenna III, Roma.
Feld 1975a	Feld, O., "Die Innenausstattung der Nikolaoskirche in Myra", Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit (ed. J. Borchardt), 360-428.
Feld 1975b	Feld, O., "Christliche Denkmaler aus Milet", IstMitt 25, 197-209.
Fıratlı 1970	Fıratlı, N., "Uşak Selçikler Kazısı ve Çevre Araştırmaları (1966-70)", TAD 19-2, 109-160.
Foss 1983	Foss, C., The Coast of Caria and Lycia in the Middle Ages, Cambridge.
Gams 1957	Gams, P.B., Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae Quoutquot Innotuerrunt a Beato Petro Apostolo, Akademische Druck-Verlagesanstalt, Graz.
Grabar 1976	Grabar, A., Sculptures Byzantines du Moyen Age II (XI- XIV), Paris.

Krautheimer 1986 — Krautheimer, R., Early Christian and Byzantine Architecture, Harmondsworth.

Kondoleon 2000 — Kondoleon, C., "Mosaics of Antioch", Antioch the Lost Ancient City, Princeton.

Latini 2002 — Latini, M., "Sculture altomedievali inedite del Museo Nazionale del Palazzo di Venezia in Roma", Rivista Dell'Istituto Nazionale D'archeologia e Storia Dell'arte, 57, 113-152.

Lightfoot – Lightfoot 2007 — Lightfoot, C. – Lightfoot, M., Anadolu'da Bir Bizans Kenti Amorium (çev. M. Lightfoot), Istanbul.

Mango 1979 — Mango, C., "On The Art History of the Templon and the Martyrion of St. Artemios at Constantinople", Zograf 10, 40-53.

Mansi 1927 — Mansi, G. D., Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, Paris.

Mathews 1980 — Mathews T., The Early Churches of Constantinople: Architecture and Liturgy, London.

Megaw 1966 — Megaw, A. H. S., "The Skripou Screen", The Annual of The British School of Archeology at Athens 61, 1-32

Mercangöz 1994 — Mercangöz, Z., "Ödemiş Çevresi Bizans Araştırmaları", Arkeoloji ve Sanat Dergisi 62/63, 21- 28.

Mercangöz 2008 — Mercangöz, Z., 'Reflexions sur le decor sculpte byzantin d'Anatolie occidentale', Journal of the British Archeological Association, La Sculpture byzantine VII-XII siecles 2000 Athenes, 81-104.

Morganstern 1993 — Morganstern, J., The Fort at Dereağzı and Other Material Remains in its Vicinty: From Antiquity to the Middle Ages, IstForsch 40, Tübingen.

Niewöhner 2008 — Niewöhner, P., "Mittelbyzantinische Templonanlagen aus Anatolien Die Sammlung des Archaologischen Museums Kütahya und ihr Kontext", IstMitt 58, 285-345.

Orlandos 1937 — Orlandos A. K., "Hristianika Glipta ton Moiseion Smyrnes", Archeion ton Byzantion Mnemeion tes Hellados III, 128-152.

Orlandos 1952 — Orlandos, A. K., He xylostegos palaiochristianike Basilike tes mesogeiakes Lekanes, 2 vols. Athens.

Ostrogorsky 1981 — Ostrogorsky, G., Bizans Devleti Tarihi (çev. F. Işıltan), Ankara.

Ötüken 1976-1977 — Ötüken, Y. "Yatağan İlçesine Bağlı Yava Köyü Yakınlarındaki Bizans Freskoları, İkonografik İncelemeler", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı VII, 89-106.

Ötüken 1996 — Ötüken, Y., "Forschungen im Nordwestlichen Kleinasien, Antike und Byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa", IstMitt 41, Tübingen.

Ötüken 2008 — Ötüken, Y., "Neue Aspekte Zur Datierung der Mittelbyzantinischen Bauplastik in Kleinasien", La Sculpture byzantine VII- XII siecles 2000, Athenes, 105-122.

Özcan 2010a — Özcan, Ö. H., "Datça'da Bir Theotokos Meryem tasviri", Olba XVIII, 371-394.

Özcan 2010b — Özcan, Ö. H., "Muğla İli ve İlçelerindeki Arkeoloji Müzelerde Bulunan Bizans Dönemine Ait Taş Eserler", AST 27/2, 337-354.

Özcan 2011a — Özcan, Ö. H., "Examples of Architectural Sculpture with Figurative and Floral Decoration of the Byzantine Period at Muğla, Bodrum and Milas Archaeological Museums", Olba XIX, 389-415.

Özcan 2011b — Özcan, Ö. H., "Muğla, Milas ve Bodrum Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Erken Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi'ne Ait Taş Eserler Üzerine İncelemeler", AST 28-1, 389-400.

Özgümüş 1991 — Özgümüş, F., "Knidos'daki Bizans Eserleri", Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, 11, 2-17.

Parman 2002 — Parman, E., Ortaçağ'da Bizans Döneminde Frigya ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri, Eskişehir.

Peschlow 1990 — Peschlow, U., "Materialien zur Kirche des H. Nikolaos in Myra im Mitteralter", IstMitt 40, 207- 258.

Peschlow 1991 — Peschlow, U., "Zum Templon in Konstantinopel", Armos, 1449-1475.

Peschlow 1975 — Peschlow, U., "Byzantinische Plastik in Didyma", IstMitt 25, 211-257.

Peschlow 1976 — Peschlow, U., "Nachtrag zur byzantinische Plastik in Didyma", IstMitt 26, 143-147.

Peschlow – Peschlow 1977/78 — Peschlow, U. – Peschlow A., "Die Sammlung Turan Beler in Kumbaba bei Şile", IstMitt 27/28, 309-428.

Quien 1958 — Le Quein, M. R.P.G., Oriens Christianus in Quatuor Patriarchatus Digestus, Bd. I, Graz.

Ruggieri 1986 — Ruggieri, V., "Tracce bizantine nella penisola di Cnido", Orientale Christiana Periodica 52, 179-201.

Ruggieri 1989 — Ruggieri, V., "Rilievi di architettura bizantina nel golfo di Simi II", Orientale Christiana Periodica 55, 341-375.

Ruggieri – Giordano – Furnari 1994 — Ruggieri, V. – Giordano, F. – Furnari, A., "Un Camplesso Iconoclastico a Chrimera (Yanartaş) Rapporto Preliminare", Orientale Christiana Periodica, 60, 471-502.

Ruggieri – Giordano – Furnari 1996 Ruggieri, V. – Giordano, F. – Furnari, A., "Gli Affreschi Iconoclastici della Chiesa di Chrimera", Cahiers Archeologiques, 44, 33-48.

Ruggieri 1996 Ruggieri, V., "A Historical Addendum to The Episcopal Lists of Caria", Revue des Etudes Byzantines 54, 221-234.

Ruggieri 2003 Ruggieri, V., Il golfo di Keramos: dal terdo- antico al medioevo bizantino, Rubbettino.

Ruggieri 2004a Ruggieri, V., "The Archeological Museum of Antioch of Pisidia (Yalvaç): The Cataloguing Campaing 2003", AST 22-I, 11-18.

Ruggieri 2004b Ruggieri, V., "La Scultura bizantina nel museo archeologico di Antiochia di Pisidia (Yalvaç)", Orientalia Christiana Periodica, 70, 262-288.

Ruggieri 2005 Ruggieri, V., La Caria Bizantina: Topografia, archeologia ed arte, Rubbettino.

Ruggieri 2006 Ruggieri, V., "La Scultura Bizantina nel territorio di Antiochia di Pisidia", Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik, 56, 267-296.

Ruggieri 2008 Ruggieri, V., "La barriera presbiterale e il templon bizantino: ambivalenze semantiche fra liturgia, architettura e scultura", Bizantinistica Rivista di Studi Bizantini e Slavi, X, 29-58.

Serin 2005a Serin, U., 'Iasos'daki Erken Hıristiyna ve Bizans Kiliseleri', Eskiçağın Mekanları Zamanları İnsanları (der. L. Özgenel), İstanbul 2005, 56-73.

Serin 2005b Serin,U., "Some Observation On The Middle Byzantine Church Outside The East Gate At Iasos", Iasos e la Caria La Parola del Passato- Rıvısta di Studi Antich (ed. Macchiaroli), LX, 156-178.

Severin – Grossman 2006 Severin, H. G. – Grossmann, P., Frühchristliche und Byzantinische Bauten im Südöstlichen Lykien, IstForsch 46, Tübingen.

Sevin 2001 Sevin, V., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I, Ankara.

Scheibelreiter 2007 Scheibelreiter, V., "Mosaics in Roman and Late Antique Western Asia Minor", III. Uluslar arası Türkiye Mozaik Korpusu Sempozyumu Bildirileri (ed. M. Şahin), Bursa 63-79.

Sodini 1994 Sodini, J. P., "Les Ambons medievaux a Byzance: vestiges et problemes", ΘYMIAMA 303-307.

Sodini 1995 Sodini, J. P., La Sculpture Medio-Byzantine: le marbre en ersatz et tel qu'en lui-meme, Constantinople and its Hinterland, Cambridge.

Strabon — Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası (çev. A. Pekman), 2000, İstanbul.

Tsuji 1995 — Tsuji, S., Island of the Nicholas Excavation of Gemiler Island on Mediterranean Coast of Turkey, Osaka.

Tulunay 2008 — Tulunay, E. T., "Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2007 Kazıları", KST 30-III, 411-426.

Tekinalp 2005 — Tekinalp, M., V. M. Tekinalp, "Arykanda Kenti Bizans Dönemi Mimari Plastik ve Litürjik Taş Eserleri", III. Uluslar arası Likya Sempozyumu II, Antalya.

Tezcan 1989 — Tezcan, H., Topkapı Sarayı ve Çevresinde Bizans Dönemi Mimarisi, İstanbul.

Wurster 1980 — Wurster, W. W., "Survey Antiker Städte in Lykien", Actes du colloque sur la Lycie Antique, Paris.

Waywell 1979 — Waywell, S. E., "Roman Mosaics in Greece", AJA 83, 293-321.

Walter 1993 — Walter, C., "A New Look at The Byzantine Sanctuary Barrier", Revue des Etudes Byzantine 51, 203-228.

Westphalen 2000 — Westphalen, S., "The Byzantine Basilica at Priene", DOP 54, 275-280.

ΔΡΑΝΔΑΚΗ 2002 — ΔΡΑΝΔΑΚΗ, Ν. Β., ΒΥΖΑΤΙΝΑ ΓΛΥΠΤΑ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ, ΑΘΗΝΑΙ.

Yalçın 1999 — Yalçın, A. B., "Alcune Osservazioni Sul Decoro Scultoreo Mediobizantino", Della Basilica Di S. Giovanni, VII. Simposio Di Efeso Su S. Giovanni Apostolo, Roma, 301-319.

Yalçın 2004 — Yalçın, A. B., "Constantinopolitan and Anatolian Influences on the Middle Byzantin Sculpture of Western Thrace: A New Approach", Η ΚΑΒΑΛΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ, 117-139.

Yalçın 2005 — Yalçın, A.B., "Sculture Bizantine Conservate Nel Museo Del Castello Di Bodrum" X. Simposio Di Efeso Su S. Giovanni Apostolo (ed. L. Padovese), Roma 2005, XIX, 318-330.

Yalçın – Büyükkolancı 2003 — Yalçın, A. B. – Büyükkolancı M., "Gli architravi del templon medievale della basilica di S. Giovanni", Atti del IX. Simposiodi Efeso Su S. Giovanni Apostolo, 89-101.

Zäh 1999 — Zäh, A., "Die Monumentalfresken von İncekemer Taş im Byzantinishen Karien", Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 49, 289-299.

Zäh 2003 — Zäh, A., Zur Typologie kirchlicher Architektur im südwestlichen, Kleinasien.

Fig. 1
Bodrum Arkeoloji Müzesi, arşitrav parçası

Fig. 2
Bodrum Arkeoloji Müzesi, arşitrav parçası, alt yüz

Fig. 3
Milas Arkeoloji Müzesi, arşitrav parçası

Fig. 3a
Milas Arkeoloji Müzesi, arşitrav parçası

Fig. 4 Milas Arkeoloji Müzesi, arşitrav parçası

Fig. 5 Muğla Arkeoloji Müzesi, arşitrav parçası

Fig. 6
Bodrum Arkeoloji Müzesi, templon payesi

Fig. 7
Muğla Arkeoloji Müzesi, templon payesi

Fig. 7a
Muğla Arkeoloji Müzesi, templon sütunu, kabara çiçek motifi

Fig. 7b
Muğla Arkeoloji Müzesi, templon sütunu, palmet motifi

Fig. 7c
Muğla Arkeoloji Müzesi, templon sütunu, haç motifi

Fig. 8
Milas Arkeoloji Müzesi, templon payesi

Fig. 9
Milas Arkeoloji Müzesi, templon payesi

Fig. 10
Bodrum Arkeoloji Müzesi, templon sütun başlığı

Fig. 11
Bodrum Arkeoloji Müzesi, levha

Fig. 12
Bodrum Arkeoloji Müzesi, levha

Fig. 13
Muğla Arkeoloji Müzesi, levha

Reproduced with permission of the copyright owner. Further reproduction prohibited without permission.